

tablets inserted in the walls of buildings in Paris to remind passers-by of the deaths of members of the Resistance Movement.

Your Association's Committee has no doubt that suitable plaques or tablets are embellishments that serve the purpose of stimulating public interest and fostering civic pride. They are also additional avenues of interest for the visitor. With this in mind, your Association has approached the City Council of Pretoria in the hope that our municipality will sponsor a systematic programme for the gradual marking of historic places, of which there are no lack, in this city.

With 105 years and more behind it, Pretoria is already rich in historical associations. Where were the first libraries? Where was the old Government House? Where did Generals Botha, Hertzog, Beyers and Smuts live before Union? A small band of enthusiasts might know the answers to such queries but apt bilingual plaques would remind the citizenry at large of a goodly heritage. "For the stone shall cry out of the wall and the beam out of the timber shall answer it."

ARTIKEL DEUR PROF. SPIES

In Pretoriana, Nr. 45 van Augustus 1964 het prof. Spies in 'n interessante artikel ook die oprigting van gedenkplate bepleit en voorstelle aan die hand gedoen waar gedenkplate opgerig kan word. Die waarde van hierdie artikel lê verder daarin dat die beginsels wat by die oprigting van gedenkplate in ag geneem moet word, helder gestel word en in daardie opsig sal die gedagtes wat daarin uitgespreek is, vir die Bestuur van die Genootskap in die toekoms as leidraad kan dien.

Met reg kan dr. N. A. Coetzee, die Voorsitter van die Genootskap, die volgende opmerking in sy jaarverslag maak:—

„Die hoogtepunt van die bedrywighede van die Genootskap gedurende 1966 is die suksesvolle verloop van al die onderhandelinge wat gelei het tot die aanbring van Gedenkplate aan die Ou Goewermentsgebou en aan die Paleis van Justisie op Krugerdag, 10 Oktober 1966 met die aandfunksie.”

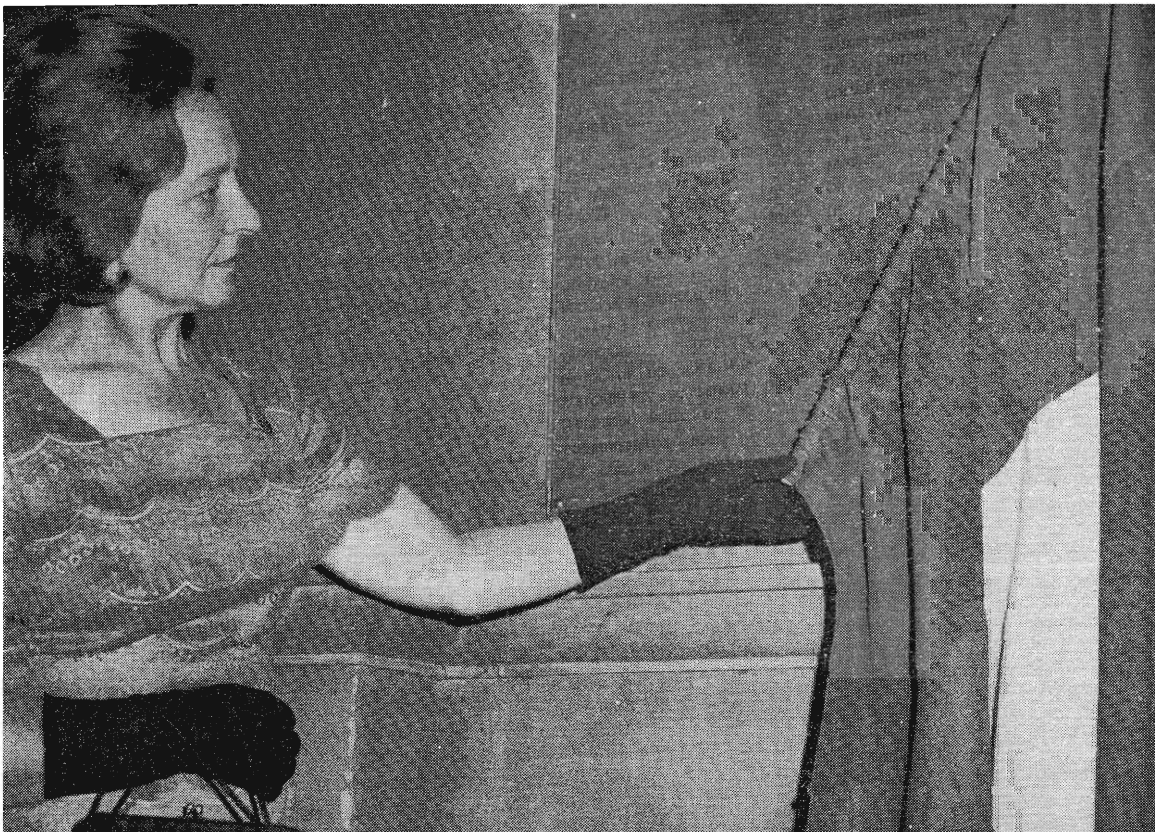
Elders in hierdie uitgawe van „Pretoriana” word die toespraak wat dr. Coetzee by hierdie gedenkwaardige geleentheid voor 'n groot en waarderende gehoor gelewer het, in sy geheel gepubliseer. Daarmee het die Genootskap die begin van die verwesenliking van een van sy groot ideale belewe en die vertrou word uitgespreek dat die Bestuur van die Genootskap in die jare wat kom op hierdie fondament sal voortbou en die aanbring van gedenkplate steeds as een van sy belangrikste take sal beskou.

DIE REDAKTEUR.

Die Ou Goewermentsgebou, ingesluit deur Kerkplein, Marktstraat (tans Paul Krugerstraat-Suid), Pretorius- en Parlementstraat.

The Old Government Building, bounded by Church Square, Market Street (now Paul Kruger Street South), Pretorius and Parliament Streets.

TOESPRAAK DEUR DR. N. A. COETZEE BY GELEENTHEID VAN DIE ONTHULLING VAN DIE GEDENKPLATE OP KRUGERDAG, 1966.

ADDRESS BY DR. N. A. COETZEE ON THE OCCASION OF THE UNVEILING OF THE MEMORIAL PLAQUES ON KRUGER DAY, 1966.

DIT is vir my 'n groot eer en voorreg om namens die Genootskap Oud-Pretoria die onthulling van twee Gedenkplate vanaand hier waar te neem. Hierdie plate is aangebring by die ingange van die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie, albei geboue op hierdie historiese Kerkplein van Pretoria, met die oog daarop dat die volk van vandag en môre sal weet wanneer die geboue opgerig is en watter geboue hulle op hierdie terreine vooraf gegaan het. So wil ons waak oor die geskiedenis van ons stad, so wil ons dit alles in eervolle en dankbare herinnering roep.

In 'n ontwikkelende stad soos Pretoria is dit net maar by hoogste uitsondering moontlik om 'n historiese betekenisvolle gebou vir die nageslag te bewaar. Alhoewel die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie nog nie as Historiese Monumente verklaar is nie, wil ons hoop dat die aanbring van hierdie twee gedenkplate sal meehelp dat hierdie twee geboue vir die volk behoue sal bly as 'n skakel met 'n eervolle verlede.

Die Genootskap Oud-Pretoria stel sig ten doel dat die volk van die hede die bande met die verlede sal behou, want uit alles wat edel en groots in die verlede was, verkry ons inspirasie vir die hede en die toekoms. Dit is goed dat 'n volk besin oor die pad wat sy geskiedenis reeds gegaan het, sodat die pad van die toekoms 'n voortsetting sal wees van die beste en edelste uit die verlede.

In gevalle waar ou historiese geboue nie bewaar kan word nie, wil die Genootskap nogtans die herinnering van die volk wakker hou deur na so 'n gebou te verwys deur 'n gedenkplaat wat op die terrein waar die gebou gestaan het, op te rig. Die gedenkplate wat ons nou gaan onthul wil dan ook die aandag vestig op geboue wat voorheen op die twee terreine gestaan het, voordat die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie hier opgerig is.

Ons bring hulde aan die groot leiers van ons volk en veral aan hulle wat die dryfkrag was wat hierdie twee sierlike geboue laat verrys het. Ons

Mev. Martie Rex, besig om die gedenkplaat by die ingang van die Ou Goewermentsgebou op 10 Oktober 1966 te onthul.

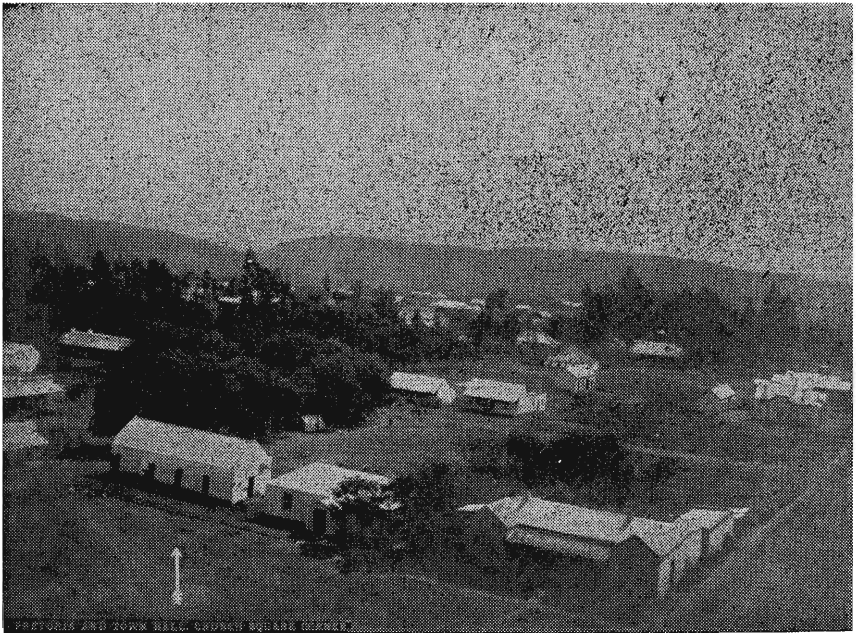
Mrs. Martie Rex unveiling the memorial plaque at the entrance to the Old Government Building, on 10 October 1966.

Foto/Photo: The Pretoria News.

bring hulde aan die argitekte en boumeesters wat hierdie argitektoniese kunswerke deur hulle beplanning en arbeid opgerig het.

Die hoekstene van beide geboue is deur wyle pres. Paul Kruger gelê. Waar ons vanaand met Krugerdag byeenkom op die herdenkingsdag van die geboorte van S. J. P. Kruger, is ons dankbaar dat die onthulling van die twee gedenkplate op so 'n luisterryke geleentheid kan plaasvind.

As u om u kyk sal u ons eie geliefde Unievlag oor ons sien wapper, die vlag van die Republiek van Suid-Afrika. Hierdie vlag voer ons terug na die begin van ons volk; dis 'n herinnering aan die Oranje, Blanje, Blou

Die pastorie- en „schoolerf” waarop die Paleis van Justisie vandag staan. Regs die ou pastorie van di. Begemann en Bosman (voorheen kommandant-generaalswoning, landdros- en goewermentsgebou), dan die tydelike sinkgebou van die Hoof van Mynwese (C. J. Joubert) en die goewerments-skoolgebou.

The parsonage and school erven on which the Palace of Justice now stands. From right to left: The old parsonage (of Begemann and Bosman), previously the official residence of Commandant-General M. W. Pretorius, although never as such used by him, landdrost and government building; then the temporary office building of the Mining Dept. (C. J. Joubert); and lastly the original government school building.

waaronder Jan van Riebeeck in 1652 die volksplanting begin het, 'n herinnering aan die Engelse vlag wat in 1795 en 1806 die Hollandse vlag vervang het en oor Kaapland en Natal gewaai het, 'n herinnering aan die Republikeinse vlag van die Oranje Vrystaat, en 'n herinnering aan die Vierkleur van die Zuid-Afrikaanse Republiek waaronder hierdie twee historiese geboue verrys het. Ons het dit dus van pas gevind om die twee gedenkplate met die Vierkleur te bedek vir die doeleindes van hierdie onthulling.

Aan die suidekant van Kerkplein staan die Ou Goewermentsgebou as 'n sieraad uit die verlede. Hier het die eerste grasdak Goewermentsgebou gestaan waar pres. Kruger in 1883 en 1888 ingehuldig is. In 1893 en 1898 is hy by die huidige Ou Goewermentsgebou ingehuldig.

Lede van die Genootskap Oud-Pretoria en van die publiek het nou reeds rondom die gedenkplaat aan hierdie gebou se ingang stelling ingeneem. Die Gedenkplaat is oordek met 'n Vierkleur, afkomstig uit Nylstroom, uit die dae van die Anglo-Boere Oorlog. 'n Vlag uit die verlede doen weer diens.

Ek versoek nou vir mnr. en mev. H. M. Rex om die Vierkleur van die bronsplaat te verwyder en so die Gedenkplaat plegtig te onthul. Dit is gedoen. Dankie! Ek het reeds 'n teken ontvang dat die woorde nou gelees kan word. Ek lees dit aan u voor in beide landstale soos dit op die Gedenkplaat langs mekaar verskyn.

*Vooransig Paleis van Justisie.
Front view Palace of Justice.*

OU GOEWERMENTSGBOU

ONTWERP IN DIE ITALIAANSE RENAISSANCE-BOUSTYL DEUR ARGITEK SYTZE WIERDA IN SAMEWERKING MET KLAAS VAN RIJSSE JR. EN GEBOU DEUR JOHN J. KIRKNESS, IS HIERDIE GEBOU IN JANUARIE 1892 VOLTOOI. VROEËR HET OP HIERDIE TERREIN GESTAAN: DIE EERSTE GOEWERMENTSGBOU MET GRASDAK, OPPERIG GEDURENDE 1860-1870 OP DIE HOEK VAN MARKSTRAAT (PAUL KRUGERSTRAAT) EN KERKPLEIN; DIE EERSTE TRONKGBOU VAN NOG VROEËR DATUM, OP DIE HOEK VAN PRETORIUS- EN MARKSTRAAT; DIE "EUROPEAN" HOTEL, OP DIE NOORDWESTELIKE HOEK, WAT IN 1888 GESLOOP IS.

OLD GOVERNMENT BUILDING

THIS BUILDING, DESIGNED IN THE ITALIAN RENAISSANCE STYLE BY THE ARCHITECT SYTZE WIERDA IN COLLABORATION WITH KLAAS VAN RIJSSE JUN., AND BUILT BY JOHN J. KIRKNESS, WAS COMPLETED IN JANUARY, 1892. ON THIS SITE PREVIOUSLY STOOD: THE FIRST GOVERNMENT BUILDING WITH ITS THATCHED ROOF, ERECTED 1860-1870 AT THE CORNER OF MARKET STREET (PAUL KRUGER STREET) AND CHURCH SQUARE; THE FIRST PRISON OF STILL EARLIER DATE, AT THE CORNER OF PRETORIUS AND MARKET STREETS; THE EUROPEAN HOTEL, AT THE NORTH-WESTERN CORNER, DEMOLISHED IN 1888.

Baie dankie, mnr. en mev. Rex!

Aan die noordekant van Kerkplein staan die Paleis van Justisie, die Hooggereshofgebou van die Zuid-Afrikaansche Republiek en nou nog as sodanig in gebruik in die Transvaal. By hierdie gebou is die eerste staats-president van die Republiek van Suid-Afrika in 1961 ingehuldig. Ook hierdie gebou bring vir ons die skakel uit de verlede na de hede.

Lede van die Genootskap Oud-Pretoria en van die publiek het reeds stelling rondom die gedenkplaat by die ingang van hierdie gebou ingeneem. Hierdie gedenkplaat is ook bedek met die Vierkleur as blyk van waardering vir die tydperk waaruit die gebou ontstaan het. Die vlag is spesiaal vir hierdie geleentheid gemaak deur my vrou, mev. A. M. Coetzee. 'n Vlag uit die hede wat moontlik weer in die toekoms diens sal doen.

Ons vra nou vir prof. en mev. F. J. du Toit Spies om die Vierkleur te verwyder en die gedenkplaat plegtig te onthul. Dit is gedoen. Dankie! Ek het reeds 'n teken ontvang dat die woorde nou gelees kan word. Ek lees dit vir u voor.

Paleis van Justisie. Ingesluit deur Kerkplein, Marktstraat (tans Paul Krugerstraat-Noord), Vermeulenstraat en „Palace”-laan.

Palace of Justice. Bounded by Church Square, Market Street (now Paul Kruger Street North), Vermeulen Street and Palace Lane.